

Da det var stas med tog

Alt var bedre før: Sesong 2, 5:5

Var det mer stas å reise med Bergensbanen før? Da toget gikk lynende fort, og man kunne gå i restaurantvogn med hvite duker og stivede servietter? Dette har dagens pendlende studenter aldri opplevd, mens bildene vekker nostalgiske minner hos togveteraner.

Denne del handler om nordmænd og togtransport. Var der mere luksuriøst at reise med f.eks. Bergensbanen tidligere? Set med datidens øjne kørte toget lynende hurtigt, og man kunne spise i restaurantvognen, hvor der var hvide duge og stivede servietter på bordene. Det var noget særligt at skulle reise med tog. Dette har dagens pendlende unge aldrig oplevet, billederne vækker nostalgiske minder hos togveteraner. Var det bedre før?

Udskrift af udsendelsens tale:

Årene går jo så svimlende fort.

Men'skene maser
at alt skal bli gjort.

Og snart du ser
at du vil få mer

av alt hva livet byr.

Av alt hva livet byr.

Det er en påstand,
et munnhell, at alt var bedre før.

Nostalgi, eller har vi mista noe på
veien fra da det var stas med tog?

For eksempel
på Bergensbanen.

På Bergensbanen før
var det jo litt luksuriøst.

I dag er det
hverdagslig, -

- for de fleste
har mer penger.

Vi gledet oss i lang tid.

Ta plass og lukk dørene.

Jeg har reist til Bergen
over høyfjellet flere tusen ganger.

Hver reise er
helt spesiell.

Ankomst til Bergen
er cirka kl. 1500.

Pernille fra Oslo og Gjert
fra Bergen har tatt dette toget før.

Men aldri sammen.
7 timer på å bli bedre kjent.

-Farvel, Oslo.

-Ja. Hello, Bergen.

Jeg har gjerne
en minnepenn med filmene mine på.

En bok.

Headset.

-Veldig redd for å kjede meg.

-Skjønner.

Jeg tenker nok
mye mindre -

- på tidsfordriv-ting
jeg må ha med meg.

En god matpakke, gjerne en bok.

Skriver av og til
sangtekster eller dikt.

Ser på naturen og lar meg inspirere.

Jeg har vært konduktør siden 2007.

Hei og god morgen!

En kikk på billettene.

Til neste år har jeg vært 50 år
i jernbanen, og er fortsatt i drift.

Mye har endra seg med åra, også på
Bergensbanen. Var reisa bedre før?

Så utvilsomt.

Bergensbanen var mye bedre før.

Vi gikk fortere og hadde
skikkelige restaurantvogner.

Turens høydepunkt:

å sitte i spisevogna -

- med hvite duker, hvite servietter.

Det var en opplevelse.

Det er noe av det jeg husker
best fra turene da jeg var lita.

Da brukte ekspresstoget fra Oslo
til Hønefoss 1 time og 30 minutter.

Det gjør det i dag også.

Den gangen var det fort.

Per og Erna har gått av her
for å mimre litt på et sidespor.

Pernille og Gjert er klare for
den lange turen over høyfjellet.

Ofte når jeg setter meg på toget,
tenker jeg: Å, dette var deilig.

Nesten sånn meditativt. Men etter
tre timer begynner man å kjede seg.

-Da er du mettet på meditasjon.

-Rett og slett.

Jeg var i restaurantvogna
fra 1965 til den ble nedlagt i 1995.

Det var begynnelsen.

En god, gammel førsteklaseskupé.

Her satt det direktører,
oberster med slitekanter.

Stortingsrepresentanter,
regjeringsmedlemmer.

Her kunne det sitte
en statsminister som var på vei.

Da var det finfolk
som satt på første klasse.

For alle oss andre kunne det
til tider være trangt om plassen.

Så trangt at man
ikke engang fikk ned klappsetene.

Var toget fullt,
kunne vi sette oss her.

Men det var mest stas
hvis vi fikk vindusplass.

Da fikk vi bordet foran oss,
hvor vi kunne ha matpakke og termos.

Hadde noen med kortleik eller spill,
var dette bordet flittig i bruk.

Viktig å ha med mat.

Jeg har ofte matpakke fra Godt Brød.

Det er der jeg er så dårlig.
Jeg er så glad i vaffelen på NSB.

Ditt svake punkt.

Men den er jo dyr,
så jeg burde kanskje smurt ...

Uforholdsmessig dyr, vil jeg si.

Mest gøy var det jo i høytidene, -

- når mange yngre reiste sammen.

Mor og far gir de siste formaninger til søte teenagere i kupévinduet:

"Vær forsiktig på alle måter!"

-Har dere fått lov hjemme?

-Ja, hvis vi er forsiktige.

-Hva med kavalere?

-De er hjemme. Tar ikke med dem!

-Smurt skoene godt?

-Det har jeg glemt. Men det går vel.

-Impregnert ski?

-Det har jeg gjort fra før.

De røyker!

Eller røker.

Røykevogn?

Kanskje røyketog?

Tenk sånn stemning:

sitte med alle vennene og ...

-Og fyre opp en blåsl!

-Påskeutfart.

Michelle, ma belle ...

Veldig ofte hadde noen med instrumenter, og det ble sang og musikk.

... lost and gone forever,
dreadful sorry, Clementine.

Vi gikk vel nesten gjennom Topp 20.

Noen sang, noen nynnet.

(Frank & Nancy Sinatra:

"Something Stupid".)

Og etter en stund

kom spisevognkelneren -

- og tok opp bordreservasjoner.

Hei. Da var det bestilling av middag i spisevognen.

Første bordsetning klokken ett, annen bordsetning klokken to.

Det var så stas å sitte -

- i spisevogna med de litt fine.

For vi var jo ikke det!

Og spise sammen med dem.

Det var det vel verdt å ha spart lommepengene i mange uker for.

Noe av det første var å skrelle poteter.

Så ble jeg kelnergutt og skulle bl.a. gå og ta opp middagsbestillinger.

Litt av en jobb å få folk på riktig bord og bordsetning.

Mange jobber var mer usynlige for oss passasjerer.

Det er stor forskjell på renholdet fra jeg begynte i 78 og i dag.

De første årene var det jo bøtte og kost.

Bare det å få tak i vann og bære bøttene over lange områder ...

Nå har vi moderne renhold med mopp.

Minimal belastning i forhold til før.

Så det går jo framover selv om vi gjerne vil si at alt var bedre før!

Husker du da disse B3-vognene gikk i trafikk?

Ja visst.

Det var tider, det.

Da hadde vi hvite tøy-antimakker med strikk under her. Ordentlig fine.

Det var det.

Men her var det en som ikke var satt riktig.

Husk å få inn den, så vi ikke får snublefelle ... Der.

Veldig viktig.

Snublefeller kan vi jo ikke ha.

-Gode stoler å sitte i.

-De beste.

Noe av det beste Jernbanen har lagd. Og så var det lov å røyke her.

Det satt barnefamilier, tett.
Og det er bare ti år siden.

Men det var jo røyking i hele
landet inntil for ikke lenge siden.

Sikkert ingen annen ventilasjon
enn vinduer man kunne ta ned.

-Men allikevel.

-Akkurat det er en god utvikling.

-Absolutt.

-Ikke alt var bedre før.

Den røyken og soten
kan vi godt unnvære.

Dessverre er det ennå slik
på mange av våre baner.

Da Bergensbanen gikk på kull,
var jo alt sota ned og måtte skiftes.

De måtte vaske vognene før man
kunne gå inn og begynne renholdet.

Husker du gelenderet på vognene?
Det ble tatt. Der ble sota fjerna.

En egen dame sto og gjorde dette
rett før avgang, for sota kom straks.

Soten skulle vekk.

Gamle kulldrevne damphester ble
erstatta med elektriske lokomotiver.

Elektrifiseringen pågår
over en strekning på 107 km.

Man regner med å være ferdig i 1954.

Det var vekk med dampen i 50-årene,
på grunn av sot og røyk og kull.

Strømkablene krevde solide betong-
master som sto imot vinterstormene.

Arbeidene gikk
i etapper over flere år.

Slikt arbeid kan ikke foregå
i allslags vær, og det tar tid.

Men etter elektrifiseringen venter
NSB betydelig lavere driftsutgifter.

Det må ha vært en kjempejobb.
De mannfolka var jo ganske trente.

-Hadde løftet en telegrafstolpe før.

-Telegrafstolpe, ja!

Er det fin grunn, brukes kabelplog.

Og telekommunikasjons-
kabelen pløyes ned i bakken.

Ved elektrifisering

må alle telefon- og telegraflinjer -

- som går på stolper langs
skinnegangen, legges i jordkabel.

Strømtilførselen til lokomotivet vil
ellers umuliggjøre enhver samtale.

Kabelgrøfta slynger
seg langs hele linjen.

I kabelen er det plass til
ca. 50 telefonforbindelser samtidig.

50 samtaler samtidig!

Og de mente nok at de tok godt i.

Ingen så for seg

at passasjerer trengte telefon -

- på en av Europas

vakreste høyfjellsoverganger.

Når man først skal reise, -

- hvorfor ikke være opptatt av
det som er utenfor toget?

Hvorfor bare være opptatt av
det man får på PC, iPad ...?

Jeg mener at har man
en naturopplevelse, er det jo det -

- man skal konsentrere seg om.

-Sånn var det da vi reiste, Erna.

-Folk koser seg med helt andre ting.

-Tidene forandrer seg.

Jeg ser når det skal varsles, som at
vi skal bytte et togsett på Oslo S, -

- at det er viktig å ta ut proppen på
sidemannen og peke på høyttaleren.

Hallo, hallo.

Dette er konduktøren i toget.

På vegne av Norges Statsbaner vil jeg
ønske velkommen på vårt ekstratog, -

- som i dag skal markere åpningen av Bergensbanens helelektriske drift.

Jeg lurte litt på når det kom. 1964.

Det må jo ha vært skikkelig revolusjonerende.

1964 var litt av et år for Bergensbanen.

Da ble den elektrifisert helt fra Oslo til Bergen.

Da hadde de klart å åpne den 8 km lange tunellen som var så viktig -

- for å få ned reisetida, dessverre bare med ett spor.

Ulrikstunellen forkorta reisetida med 30 minutter.

Men ennå kan ikke toget fra øst og toget fra vest møtes i fart.

Så siden er ikke reisetida blitt særlig kortere.

Bergensbanen tar jo en stund.

7 timer, vel?
Det varierer litt.

Et par ganger tar det vel 6 1/2, men som regel er det 7 eller 8.

Så i forhold til fly går det jo ... treig, så klart.

Det kunne gått fortere.

Det er samme kjøretid i dag som i 70-årene.

Det er mange forundret over.

I 1965 var reisetida Oslo-Bergen 7 timer og 10 minutter.

Omtrent som i dag.
Og i 1965 var det fort.

NSB prøvde seg med ekspress tog allerede i 1945 og kalte det ...

Lyntog på Bergensbanen!
En gammel drøm er virkelighet.

Planene lå ferdige lenge før krigen.

Det elegante dieselelektriske toget gikk forleden sin første prøvetur.

Men lyntogene var teknisk ustabile og fikk en kort karriere.

Lyntog har de prøvd med jevne mellomrom.

Signaturtogene kom ved årtusenskiftet, -

- sist på Bergensbanen.

Et forsøk på å kutte ned reisetiden og møte konkurrenten flytrafikken.

Vi kalte det lyntog. Men så lenge det ikke ble gjort noe med banelegemet, -

- fikk man heller ikke full utnyttelse av togene.

Kollegaer sa:

"Fantastisk flotte tog, men det blir som å kjøre Ferrari på grusvei."

We are now approaching Gol.

Ganske lite snø på Gol.

Jeg tror det blir mer snø når vi kommer ordentlig opp.

Det er vel nå oppstigningen begynner.

Ja.

Og lenge varer det ikke før de første snøfillene fyker gjennom luften.

En jernbanestrekning som ligger i dagen på høyfjellet, -

- må få problemer med snøen.

På Finse er det vinter for alvor. Snøen ligger i meterhøye skavler.

Den roterende snøplogen ble tatt i bruk allerede da banen var ny.

Ut og rydde linjen, ruten skal holdes!

Ingenting står imot kjempekraftene: 3500 hester presser seg fram -

- med drønn og en smørje av snø og røyk og damp.

-Der kommer ...
-Der kommer pløgen.

Se på de kreftene.

-Fy søren!
-Det ser helt sinnssykt ut.

-Hva er det som skjer?
-Det ser ut som Lucifer selv.

70 år seinere var det fremdeles den roterendes kamp mot snømassene.

Og når de måtte melde pass ...

Så var det håndkraft.

Banepersonalet
måtte ut og spa løs

-Langsmed togsida.
-Togene.

På steder langs linjen ligger
brøytekanter 6 meter høye -

- og i samme høyde
som kjøreledningen.

Tenk hvilken fare
mange utsatte seg for.

Vi har disse maskinene,
men hakke og spade er jo ...

Hadde vi hatt dynamitt,
skulle vi vel brukt det òg.

Lokføreren ringte til konduktøren:
"Jeg har ikke sett siden Finse, jeg!"

De hadde ingen sjanse til å se noe.

Det var pakka foran ruta.
Våt snø virker som sement.

150 passasjerer satt innesnødd
i østgående nattog i 12 timer.

De kom tilbake
til Bergen kl. 21 i går.

Jeg sto i over et døgn
mellom Haugastøl og Finse.

En snøskuterpatrulje kom opp med
Aladdin-ovner som varmet opp kupeen.

De fleste tok det med godt humør:
21 timer over høyfjellet i snøstorm.

Reisa hadde rista sammen kjente
og ukjente til et stort familietog.

En del mislikte det overhodet ikke.

Vi har fått mat. Hyggelig av og til
å få del i Statsbanenes underskudd.

Ett døgn forsinka,
men det var ingen sure miner.

Hadde vi måttet vente 3 timer på Gol,
ville det blitt omtalt på Twitter.

-Ramaskrik!

-På Twitter.

-Slutten for NSB, tror jeg.

-Skikkelig dårlig stemning i kupeene.

-Men det var liksom en del av ...

-Sjarmen. Større aksept, kanskje.

Hva ville du gjort, da,
hvis det var noe med dette toget -

- så vi ikke kunne kjøre før i morgen
tidlig og måtte stoppe på Gol?

-Og overnatte der? Godt spørsmål.

-Hvordan ville du tatt det?

Jeg har med kortstokk. Og Scrabble.

Vi skulle nok
fått det koselig på stasjonen.

Jeg tar sånne ting veldig pent.

Bra, Gjert, for jeg
ville blitt ganske forbanna.

Forbannede passasjerer er ikke bra.

I 1993 ble derfor store deler av
den berømte høyfjellsstrekningen -

- erstatta av en tunell under Finse.

NSB håper dagens tur kan reduseres
fra 6 1/2 til 5 timer på få år.

Til lykke med dagen.

Bergensbanen er et storverk.

Finsetunellen og mange overbygg mot
snøen økte framkommeligheten veldig.

Men reisetida ble
bare 10 minutter kortere.

Og hvor ble det av utsikten
Bergensbanen var så kjent for?

-Se her. Fy ...!

-Fy ...!

Når det blir så mektig som dette,
er det som å sitte midt i landskapet.

Svære vinduer.

Man blir liksom sugd ut i det.

Hvorfor har de tunneller her?

Vi kjører jo ikke gjennom et fjell.

De senere årene syns jeg
det er blitt mer og mer overbygg.

Det var jo like mye ras da,
men det var opplevelsen av å se.

-Nydelig.

-Er det sånne til å henge fisk på?

Det ser ut som
tørrfiskhjeller. Tørrgjedde ...

Du får ikke
sånn stemning noe annet sted.

Nei, dette er ekte Bergensbanen.

-Og litt tunell.

-Inkludert tunell.

-Hvor mye er klokken blitt?

-Ti på halv to. Spise?

Kanskje på tide
med en tur i spisevognen.

Kafévognen heter den nå.

-"Kafé denne vei."

-Ja.

-Kom, skal jeg vise deg.

-Det gleder jeg meg til.

På et sidespor på Hamar
står det et klenodium.

Nå får jeg sterke følelser.

Dette er helt utrolig.

Her begynte jeg å jobbe i 1965.

Og dette er ei vogn
som er typisk for Bergensbanen.

Den gikk faktisk helt fra
Bergensbanens begynnelse i 1909 -

- og til slutten av 60-årene, så her
er det sterke vibrasjoner i gang.

Veldig rart.

Reine foryngelseskuren å komme inn
i en vogn hvor man virkelig jobbet.

Helt fantastisk.

Vi kelnerguttene hadde rekorder.
Én har gått med ti suppekopper.

Og de var tunge,
fulle av blomkålsuppe.

Jeg skal få servere deg
en god kopp kaffe.

-Takk for det.

-Og så bestilte du vaffel.

-Vi tar brunost på vaffelen?

-Ja.

Vær så god.

Ikke akkurat
porselenstallerken, Gjert.

Eller hvit duk. Jeg har vært
på koseligere spisesteder.

Vi kelnergutter ...

Om å gjøre å få lang stråle.

Men nå begynner jeg å bli gammel.

Kaffe med lang stråle må være stas.
Sjonglerte med karamellpuddingene?

Strålen kunne være kjempelang.

Det hørte med
i en god, gammel restaurantvogn.

Det må ha vært skikkelig stas å sitte
i en ordentlig oppdekt spisevogn.

Det kunne være forrett.

Viktig at tallerkenene var glovarme
når selve middagen skulle serveres.

Vi fikk selvsagt ikke
ta på tallerkenen.

-Synd at det ikke er sånn lenger.

-Det har mistet litt av magien?

Ja ...

Det å få komme inn og se hele vogna:

Hvite duker på alle bordene.

Stivede, hvite servietter
som var satt opp.

Det var nesten som
vi skulle i stort selskap.

Virkelig turens høydepunkt
å få komme inn i spisevogna.

En opplevelse.
Synd den ikke fins i dag.

Hvorfor kan ikke
vi også få oppleve den ...?

Jeg vet ikke, Pernille.

Her er det gode,
gamle spisevognkjøkkenet.

Her hang alle glass.
Og kopper var stablet.

Det hang også i taket i én vogn,
og den ble kalt Bjelleklang.

Her på oppvaskkjøkkenet var det
skikkelig handtering i gamle dager.

Sommerstid var det gjerne to skole-
piker her, som gjorde en kjempejobb.

Og et mannskap på 7 stykker.

Vi sleit virkelig,
men hadde det også veldig gøy.

Det er ikke å stikke under stol
at det var romantikk ute og gikk.

Jeg møtte kona mi her,
i oppvasken på Bergensbanen.

-Det har vært en fin tur.

-Men utrolig lang!

-Vi har da blitt litt bedre kjent.

-Det kan du si.

Copyright (C) NRK